

Kritik mot rektor för en gymnasieskola som efter protest från elever tagit tillbaka inbjudan till ett politiskt parti att lämna information i skolan

Anmälan

I en anmälan till JO framförde AA klagomål mot af Chapmangymnasiet i Karlskrona kommun. Han anförde bl.a. följande. I maj och augusti 2006 bjöd af Chapmangymnasiet in Sverigedemokraterna att hålla bokbord i skolan inför de allmänna valen hösten 2006. Den 4 september 2006 tog dock rektor BB tillbaka inbjudan. Handlandet strider mot demokratin.

Utredning

Anmälan remitterades till Utbildningsnämnden i Karlskrona kommun för utredning och yttrande. Som sitt remissvar lämnade nämnden ett av utbildningschefen CC undertecknat yttrande. I yttrandet anfördes följande.

Personal inom Utbildningsförvaltningen är väl medvetna om att yttrandefriheten är grundlagsskyddad. Detta gås igenom och diskuteras med jämna mellanrum med förvaltningens chefsgrupp. De flesta rektorer har också en nyligen genomgången rektorsutbildning bakom sig där denna typ av frågor och scenarier ingår och diskuteras.

Skolan är ingen allmän plats och yttrandefriheten enligt regeringsformen innefattar inte någon rätt för utomstående att få tillträde till skolan. I detta fall hade en inbjudan gått ut med möjlighet att informera eleverna inför valet. Rektor svarar ytterst för de verksamheter som pågår inom skolans område och att ordning och säkerhet för de personer som vistas inom skolan kan upprätthållas på ett betryggande sätt.

Enligt bifogad dokumentation (*här utelämnad; JO:s anm.*) från rektor/chef BB framgår det tydligt att det kom starka reaktioner från eleverna när inbjudan till Sverigedemokraterna (SD) blev känd. Orsaken till att AA kontaktades och fick besked om återbud till skolans arrangemang Valstugor byggde enbart på omständigheten att ordning och säkerhet för elever, personal och SD-representant inte kunde garanteras om planerade elevaktioner skulle genomföras i samband med SD:s närvaro.

Ur detta perspektiv och med rektors ansvar för verksamheten inom skolan var åtgärden helt korrekt och därmed har rektor följt gällande lagstiftning.

Till remissvaret hade fogats vissa handlingar, bl.a. skolans dokumentation avseende framförda protester från elever.

AA bereddes tillfälle att yttra sig över remissvaret.

I ett beslut den 26 oktober 2007 anförde *JO André* följande.

Bedömning

JO har vid ett flertal tillfällen uttalat sig i frågor som uppkommit i samband med att politiska partier önskat lämna politisk information i skolor. Här kan nämnas bl.a. JO:s ämbetsberättelse 1991/92 s. 346, 1995/96 s. 394 och 2004/05 s. 401 samt JO:s beslut den 31 januari 1996, dnr 3404-1995, och den 8 april 2004, dnr 2111-2002. Frågor av detta slag har även varit föremål för Regeringsrättens prövning (Regeringsrättens årsbok 1981 ref. 2:26 nr I och II).

En skola är inte en allmän plats, och yttrandefriheten enligt regeringsformen innefattar inte någon rätt för medborgarna – eller en sammanslutning av sådana – att få tillträde till en skola för att där sprida ett budskap. På motsvarande sätt förhåller det sig med den i tryckfrihetsförordningen garanterade rätten att sprida tryckta skrifter. Skolledningen kan dock ge tillstånd för utomstående att i skolan sprida information eller tryckta skrifter. Vid ställningstagande till om t.ex. ett politiskt parti i detta syfte skall få tillträde till en skola måste skolledningen beakta den övergripande bestämmelsen i 1 kap. 9 § regeringsformen: Domstolar samt förvaltningsmyndigheter och andra som fullgör uppgifter inom den offentliga förvaltningen skall i sin verksamhet beakta allas likhet inför lagen samt iaktta saktighet och opartiskhet.

Skollagen (1985:1100) slår fast att verksamheten i skolan skall utformas i överensstämmelse med grundläggande demokratiska värderingar. Detta förutsätter bl.a. att skolan samverkar med omvärlden. Gymnasieskolan skall vidare, enligt 1994 års läroplan för de frivilliga skolformerna (Lpf 94), vara öppen för skilda uppfattningar och uppmuntra att de förs fram. Av läroplanen framgår även att läraren öppet skall redovisa och diskutera olika värderingar, uppfattningar och problem samt att undervisningen skall vara saklig och allsidig.

Inför 2006 års allmänna val bjöd af Chapmangymnasiet in samtliga partier som var representerade i kommunfullmäktige i Karlskrona kommun, däribland Sverigedemokraterna, att den 7 september 2006 delta i skolans aktivitet ”Valstugor”. Den 4 september 2006 återtog dock en av rektorerna för gymnasiet inbjudan till Sverigedemokraterna. Efter det att partiet hade krävt en skriftlig förklaring till återbudet uppgav rektorn att det var ”helt och hållet en ordningsfråga” och att säkerheten för eleverna inte kunde garanteras om planerade elevaktioner genomfördes i samband med partiets närvaro i skolan.

Av skolans dokumentation framgår bl.a. följande. Den 1 september 2006 sökte tre elever upp BB, dåvarande rektor vid gymnasiet, och ifrågasatte det förhållandet att Sverigedemokraterna, utan föregående diskussion med eleverna, hade bjudits in till skolan. En av eleverna uppgav att han kände sig kränkt av att ett parti som ”hyser

kända åsikter om honom som invandrare” bjöds in till skolan. Vidare framkom att ett stort antal elever hade vidtalats att demonstrera mot Sverigedemokraternas närvaro i syfte att störa ordningen så att skolan skulle tvingas ställa in aktiviteten ”Valstugor”. Efter det att inbjudan till Sverigedemokraterna hade tagits tillbaka besökte samma elever återigen rektorn och meddelade att ett antal elever skulle samlas till en inledande protestaktion senare samma dag samt ombad rektorn att vara närvarande för att ta emot en skriftlig protest. Rektorn infann sig i skolans entréhall vid tidpunkten för aktionen, varvid bl.a. en elev redogjorde för rektorns beslut om att återta inbjudan. Arrangemanget ”Valstugor” genomfördes den 7 september 2006.

Eleverna har rätt till inflytande i skolan. Det är dock ytterst huvudmannen och den enskilda skolan som avgör hur verksamheten i skolan skall utformas och organiseras. Den omständigheten att elever i en skola inte anser att ett visst parti skall få möjlighet att lämna information i skolan, ger inte skolledningen rätt att neka det aktuella partiet tillträde till skolan och på så sätt särbehandla partiet i förhållande till andra partier. En sådan åtgärd står i strid med objektivitetsprincipen i 1 kap. 9 § regeringsformen och de grundläggande demokratiska värderingar som skolan skall värna. Vidare måste skolan i sin verksamhet verka för att de grundlagsfästa principerna om yttrandefrihet och tryckfrihet inte kränks. Det är en angelägen uppgift för skolorna att, i enlighet med skollagen och läroplanen, få eleverna att förstå värdet av att dessa friheter respekteras och att det är i just den situationen när elever inte delar eller till och med tar starkt avstånd från den uppfattning som ett politiskt parti förväntas föra fram som grundlagens bestämmelser om yttrandefrihet och tryckfrihet gör sig gällande med särskild styrka.

Skolledningen har en skyldighet att upprätthålla ordningen i skolan. Under vissa förhållanden kan därför allmänna ordningsskäl motivera att politiska partier nekas tillträde till en skola eller att möjligheten att där lämna information begränsas eller styrs av skolan vad gäller tid, rum och form. För detta krävs dock att de negativa konsekvenserna som tillträdet kan antas få för ordningen är klart påvisbara. Den ovan nämnda objektivitetsprincipen måste iakttas, och ordningsskäl får inte användas som svepskäl för att utesluta ett parti på grundval av de åsikter som partiet förväntas föra fram. Det kan – i anledning av att det har framkommit att en elev hade uppgett att han kände sig kränkt av att Sverigedemokraterna hade bjödits in till skolan – tilläggas att lagen (2006:67) om förbud mot diskriminering och annan kränkande behandling av barn och elever självfallet inte får åberopas till stöd för ett grundlagsstridigt handlande eller ett kringgående av grundlagen.

I remissvaret har angetts att anledningen till att rektorn, trots tidigare inbjudan, meddelade Sverigedemokraterna att skolan inte kunde ta emot partiet den 7 september 2006 var att ”ordning och säkerhet för elever, personal och SD-representant inte kunde garanteras om planerade elevaktioner skulle genomföras i samband med SD:s närvaro”. Rektorns ställningstagande har således grundats på farhågor för att skolans egna elever skulle vara ordningsstörande och att risken

fanns att aktiviteten ”Valstugor” skulle få ställas in. Det är uppenbart att de aktioner som eleverna planerade riktade sig mot Sverigedemokraternas närvaro vid arrangemanget. Såvitt framgår av utredningen berodde elevernas förhållningssätt på deras inställning till innehållet i Sverigedemokraternas politiska budskap. De ordningsskäl som rektorn har grundat sitt beslut på får därmed anses ha haft ett samband med de åsikter som partiet förväntades föra fram.

Av remissvaret framgår inte om, och i så fall hur, rektorn agerade för att få eleverna att avstå från de aktioner som förutskickades för det fall inbjudan till Sverigedemokraterna inte togs tillbaka. Det kan av skolans dokumentation endast utläsas att rektorn vid elevernas besök den 1 september 2006 motiverade inbjudan till partiet med att ”yttrandefriheten är grundlagsskyddad” och att ett resonemang fördes ”kring den problematiken”. Det kan ifrågasättas om rektorn gjorde tillräckliga ansträngningar för att komma till rätta med situationen t.ex. genom att framhålla för eleverna att allvarligt ordningsstörande aktioner av aviserat slag inte var förenliga med skolans demokratiska värdegrund och inte skulle tolereras av skolledningen. Konsekvensen av hennes beslut blev under alla förhållanden att ett av de i kommunfullmäktige representerade partierna utestängdes från en aktivitet som partiet hade samma rätt att delta i som övriga inbjudna partier.

Om skolledningen hade anledning anta att eleverna skulle allvarligt störa aktiviteten ”Valstugor”, skulle hela arrangemanget ha kunnat ställas in. Ett sådant beslut hade varit korrekt i formellt hänseende eftersom alla inbjudna partier då hade drabbats på samma sätt. Enligt min mening borde rektorn, om eleverna inte kunde talas till rätta, med beaktande av 1 kap. 9 § regeringsformen ha valt detta alternativ i den nu aktuella situationen. Detta hade möjligen också tydliggjort för eleverna hur allvarligt det är om de demokratiska spelreglerna inte följs och att det var deras eget förväntade agerande som i praktiken skulle omöjliggöra den samverkan mellan skolan och samhället i övrigt som förutsätts i skolförfattningarna.

Jag har förståelse för att verkligheten ibland kan vara besvärlig att hantera för den rektor som på en och samma gång måste ta hänsyn till olika lagar och regler som, kortsiktigt och i ett snävt perspektiv, kan synas svårförenliga. Det kan då finnas en frestelse att välja den enklaste utvägen och ge efter för påtryckningar eller till och med hot från olika håll. Det skall dock med skärpa framhållas att det, inte minst i sådana situationer, gäller att hävda den övergripande princip som kommer till uttryck i regeringsformen vad gäller myndigheters skyldighet att i sin verksamhet iaktta saklighet och opartiskhet.

Jag vill också understryka vikten av att en skolledning inte faller undan för sådana invändningar från elevernas sida som ytterst kan leda till en urholkning av de grundlagsfästa principerna om yttrandefrihet och tryckfrihet.

Med den kritik som ligger i det ovan anförda avslutas ärendet.